

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 4 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 5 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 5

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 5

TOШKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№5 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-5>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением № 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

FILOLOGIYA

1	Svetlana Safarova Satimovna. XORAZM VOHASINING QUYI VOLGA VA JANUBIY SIBIR HUDUDLARI BILAN MADANIY ALOQALARINING TARIXIY MANBALARDA VA TADQIQOTLARDA AKS ETISHI.....	7
2	Yaqubova Shahribonu Davron qizi. HUQUQIY HUIJATLAR TARJIMASIDA ANIQLIK MASALASI.....	13
3	Matyakubov Hakimboy Xamidjonovich. OLAMNING ONOMASTIK MANZARASINI TADQIQ ETISHDA MAKON NOMLARINING STRATIGRAFIK (QATLAMLANISH) TABIATINI ANGLASH.....	15
4	Jabborova Dilnavoz Allaberganovna. MUNIS IJODIDA AN'ANAVIYLIK VA NOVATORLIK.....	19
5	Ёриева Зарифа Хамраевна. ЖОН СТЕЙНБЕК ВА УЛУҒБЕК ХАМДАМ НАСРИДА ЗАМОН-МАКОН МОДЕЛИ ВА ШАХС РУҲИЯТИНИНГ КЕНГҚАМРОВЛИ БАДИИЙ ТАЛҚИНИ.....	23
6	Narziyeva Inobat Zoirovna. O'ZBEK ADABIYOTIDA KICHIK YOSHDAGI BOLALAR OBRAZINING PSIXOLOGIK TALQINI.....	27
7	Karimova Shaxnoza Karimovna. Atoyeva Zarinabonu Yigitali qizi. MODERNISTIK SHE'RIYATDA ANAFORANING BADIY VAZIFALARI.....	31
8	Алламуратова Гулсанем Жалгасбаевна. ЯДЕРНЫЕ КОМПОНЕНТЫ ИДИОСТИЛЯ: КОРПУСНЫЙ АНАЛИЗ ПОЭТИКИ БАЛЬМОНТА И БРЮСОБА.....	36
9	Шамсутдинова Галия Шамилевна. КЛАССИФИКАЦИЯ НАЗВАНИЙ ЖИЛИЩ В ХОРЕЗМЕ.....	42
10	Yakubova Matluba Tajibayevna. NEMIS - O'ZBEK MAQOLLARINING TARJIMA MUAMMOLARI VA EKVIVALENTLIK MASALASI.....	46

TARIX

1	Babadjanov B. "O'ZBEKISTON SIYOSIY PARTIYALARINING GENEALOGIYASI VA SIYOSIY-G'OYAVIY ASOSLARI".....	51
2	Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li XIVA XONLIGI QOZILIK HUIJATLARIDA YER OLDI-SOTDISI VA VAQF IJARA MUNOSABATLARINING HUQUQIY RASMIYLASHTIRILISHI.....	55
3	Atayeva Dilfuza Pulatovna. O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASI ORQALI XOTIN-QIZLARNING IQTISODIY FAOLLIGINI OSHIRISH.....	57
4	Babadjanov B. "O'ZBEKISTON "MILLIY TIKLANISH" DEMOKRATIK PARTIYASINING SIYOSIY STRATEGIYASI".....	61
5	Yusupov Axmedjon Shonazarovich. OROLBO'YI ILK SAK QABILALARINING ETNO-MADANIY GENEZISI YUZASIDAN BA'ZI MULOHAZALAR.....	65
6	Otaxonova Intizor Norimboy qizi. URGANCH DAVLAT UNIVERSITETIDA XALQARO HAMKORLIK ALOQALARINING RIVOJLANISHI.....	71
7	Nurmetov Ismoil Alimbayevich. O'ZBEKISTONDA TABIIY HUDUDLAR MUHOFAZASI.....	75
8	Садиков. А. И. ҚОРАҚАЛПОҚ ХУДУДЛАРИДА АНЪАНАВИЙ МАКТАБ ВА МАДРАСАЛАР ФАОЛИЯТИ (XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИ).....	82
9	Саидов Шавкат Жумабаевич. ХХСРНИНГ ХАЛҚАРО МАЙДОНДА ТАН ОЛИНИШИДА БОБООХУН САЛИМОВНИНГ ЎРНИ.....	88
10	Ermanov Alisher Bekmuratovich. TOTALITAR TUZUM DAVRIDA QORAQALPOQ OXUNLARI FAOLIYATI.....	94

PEDAGOGIKA

- 1 **Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna.** PEDAGOG KADRLARNI TAYYORLASHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING AHAMIYATI..... 97
- 2 **Radjapova Feruza Abdullayevna.** ADAPTIV SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK TASNIFI..... 101
- 3 **Egamova Anbarjon Atanazarovna.** KONSTRUKTIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA MOTIVATSIYA VA EMOTSIONAL-INTELLEKTUAL OMILLARNING O'RNI..... 106
- 4 **Xudayberganov Shuhrat Shavkat o'g'li.** AKADEMIK ERKINLIK SHAROITIDA BO'LAJAK PEDAGOG KADRLARNING ILMIY-TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEKANIZMLARI (XORIJIIY UNIVERSITETLAR TAJRIBASI MISOLIDA).... 111
- 5 **Atajanov Adilbek Yuldashevich.** OTM PEDAGOG XODIMLARINING ISH O'RNIDAGI FUNKSIONAL TAYYORGARLIGINI OPTIMALLASHTIRISHDA WFSIP PEDAGOGIK MODELINING NAZORATLI SINOV NATIJALARI..... 117
- 6 **Kurbonboyev Xudoyshukur Maqsudboy o'g'li.** OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI KROSSFIT MASHG'ULOTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI: DOLZARBLIK, O'RGANILGANLIK DARAJASI VA PEDAGOGIK YECHIMLAR..... 125

PSIXOLOGIYA

- 1 **Kalandarova Madina Baxadirovna.** TUG'RUQDAN KEYINGI DAVRDA AYOLLARNING ONALIKKA MOSLASHUVIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLAR..... 133
- 2 **Xudoyberganov Doniyorbek Yangiboy o'g'li.** ZAMONAVIY TALABALAR HAYOTIY STRATEGIYALARI VA COPING-XULQ-ATVOR XUSUSIYATLARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK..... 138

IQTISOD

- 1 **Sattarova Mahfuza Dilshodbekovna. Raximov G'anisher Alisher o'g'li.** SOLIQQA SOLISH TIZIMLARINING XALQARO TASNIFI VA ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI..... 143
- 2 **Maxmudov Jasurbek Ergashevich.** INVESTITSION SALOHIYAT TUSHUNCHASINING IQTISODIY MAZMUNI VA UNING HUDUDIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI..... 147
- 3 **Mavlanova Barchinoy Shonazar qizi. Zakirova Gulnoza Qudratovna.** O'ZBEKISTON MEHNAT BOZORIDA YOSHLAR BANDLIGI: STRUKTURAVIY NOMUTANOSIBLIKLAR VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA STRATEGIYALARI..... 153
- 4 **Zaripov Xurshid Zakir o'g'li. Ruzmetova Gulira'no Atabekovna.** RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA MUAMMOLARI..... 157
- 5 **O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich. Niyozmetov Doniyor Rejabbayevich. Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich.** O'ZBEKISTONDA RAQAMLI FISKAL BOSHQARUV: DAVLAT BUDJETI SHAFFOFLIGI VA MOLIYAVIY NAZORAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI..... 163
- 6 **Pardayeva Ozoda Mamayunusovna.** TURIZM SOHASIDA OILAVIY TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINING MAZMUN VA MOHIYATIGA ILMIY-NAZARIY YONDOSHUVLAR..... 168

Xudoyberganov Doniyorbek Yangiboy o'g'li

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti
mustaqil izlanuvchisi, p.f.f.d. (PhD), dotsent

ZAMONAVIY TALABALAR HAYOTIY STRATEGIYALARI VA COPING-XULQ- ATVOR XUSUSIYATLARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20707571>

Annotatsiya Ushbu maqolada zamonaviy talabalarning hayotiy strategiyalari (muvaffaqiyatga erishish, moslashish, o'z-o'zini namoyon qilish) va ularning coping (engib o'tish) xulq-atvori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik qonuniyatlari yoritilgan. Tadqiqot davomida talabalarning inqirozli va stressli vaziyatlarda muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan, hissiyotga yo'naltirilgan hamda qochishga asoslangan coping strategiyalaridan foydalanish chastotasi o'rganildi. Korrelyatsion tahlil natijalari faol va maqsadli hayotiy strategiyaga ega bo'lgan talabalarda konstruktiv coping xulq-atvor shakllanganligini, passiv-moslashuvchan strategiya egalarida esa qochish va hissiy reaksiyalar ustunligini ko'rsatdi. Olingan natijalar talabalar psixologik xizmati tizimini takomillashtirishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: talaba, hayotiy strategiya, coping-xulq-atvor, stress, konstruktiv coping, moslashish, korrelyatsion tahlil, o'z-o'zini namoyon qilish.

Аннотация В данной статье освещаются закономерности взаимосвязи жизненных стратегий современных студентов (достижение успеха, адаптация, самореализация) и их копинг-поведения (преодоления). В ходе исследования изучалась частота использования студентами проблемно-ориентированных, эмоционально-ориентированных и копинг-стратегий избегания в кризисных и стрессовых ситуациях. Результаты корреляционного анализа показали, что у студентов с активной и целеустремленной жизненной стратегией сформировано конструктивное копинг-поведение, а у лиц с пассивно-адаптивной стратегией преобладают реакции избегания и эмоциональные реакции. Полученные результаты имеют практическое значение для совершенствования системы психологической службы студентов.

Ключевые слова: студент, жизненная стратегия, копинг-поведение, стресс, конструктивный копинг, адаптация, корреляционный анализ, самореализация.

Abstract This article highlights the patterns of the relationship between life strategies of modern students (achievement of success, adaptation, self-realization) and their coping behavior. The study examined the frequency of students' use of problem-oriented, emotion-oriented, and avoidance coping strategies in crisis and stressful situations. The results of the correlation analysis showed that students with an active and purposeful life strategy formed a constructive coping behavior, while individuals with a passive-adaptive strategy dominated avoidance and emotional reactions. The results obtained are of practical importance for improving the system of psychological services for students.

Keywords: student, life strategy, coping behavior, stress, constructive coping, adaptation, correlation analysis, self-realization.

Kirish (Introduction)

Jahonda talabalarda hayotiy strategiyalarni shakllantirish jarayonida psixologik omillarni aniqlash, innovatsion yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish hamda kreativ fikrlovchi, maqsadga yo'naltirilgan va barqaror hayotiy strategiyalarga ega bo'lgan yoshlarni tayyorlash masalasi alohida e'tibor qaratilmoqda. UNESCO va OECD tomonidan o'tkazilgan so'nggi hisobotlarda qayd etilishicha, dunyo bo'yicha talabalarining 42 foizi o'z hayotiy maqsadlarini aniq belgilashda qiyinchilikka duch keladi, 35 foizi esa stress va ijtimoiy bosim ta'sirida strategiyalarni to'liq amalga oshirolmaydi, shuningdek, 25 foiz atrofidagi yoshlar hayotiy qarorlarni qabul qilishda tashqi omillarga ortiqcha tayanishi aniqlangan. Shu bilan birga, Xalqaro Psixologlar Assotsiatsiyasi (IPA) ma'lumotlariga ko'ra, 2030-yilga kelib talabalarda barqaror hayotiy strategiyalarni shakllantirishni qo'llab-quvvatlovchi psixologik dasturlar 50 foizga ko'payishi prognoz qilinmoqda. Bu esa mazkur masalaning dolzarbligini yanada oshirib, global miqyosda keng ko'lamli tadqiqotlarni talab qilmoqda.

Jahon ilmiy tadqiqot markazlari va xalqaro tashkilotlarda talabalarda hayotiy strategiyalarni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini o'rganish, ularning shaxsiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi ustuvor omillarni aniqlash, mavjud psixologik resurslardan samarali foydalanish yo'llarini izlash va psixologik yordam tizimlarini takomillashtirish muhim o'rin egallaydi. Xalqaro Ta'lim Rivojlantirish Assotsiatsiyasi (IDRA) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda talabalarining 60 foizida hayotiy strategiyalarni ishlab chiqish jarayonida motivatsion omillar, 48 foizida kommunikativ ko'nikmalar, 37 foizida esa ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosiy ahamiyat kasb etishi aniqlangan. Shuningdek, hayotiy strategiyalarni shakllantirish jarayonida shaxsiy refleksiya, maqsad qo'yish va qaror qabul qilish mexanizmlarining o'zaro uyg'unlashuvi talabalarining kelajakdagi ijtimoiy-psixologik barqarorligini belgilovchi ustun yo'nalishlardan biri sifatida ko'rsatilmoqda.

Respublikamizda ham so'nggi yillarda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, talabalarda hayotiy strategiyalarni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini tadqiq etish, bu borada nazariy va amaliy asoslarni takomillashtirish, shuningdek, psixologik xizmat tizimini yanada samarali yo'lga qo'yish masalalariga alohida e'tibor berilmoqda. Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligida olib borilgan ilmiy-amaliy ishlarda talabalarda hayotiy strategiyalarni shakllantirish bo'yicha kompleks dasturlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, shuningdek, yoshlarning maqsadli faoliyatini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish dolzarb vazifa sifatida belgilangan. Bunda, shaxsiy va ijtimoiy omillar uyg'unligi, psixologik tayyorgarlik darajasining oshirilishi hamda hayotiy qarorlarni qabul qilishdagi reflektiv yondashuvlar asosiy yo'nalish sifatida e'tirof etilmoqda. Shu boisdan, talabalarda hayotiy strategiyalarni shakllantirishning psixologik mexanizmlarini o'rganish va takomillashtirish bugungi kunda nafaqat respublika miqyosida, balki xalqaro ilmiy jamoatchilik doirasida ham dolzarb masala sifatida qaralmoqda.

Hayotiy strategiya – bu shaxsning o'z qadriyatlari va maqsadlaridan kelib chiqib, hayot yo'lini rejalashtirishi, resurslarini taqsimlashi va kelajakka yo'naltirilgan harakatlar tizimidir. Biroq, ushbu strategiyalarni amalga oshirish jarayonida talabalar turli akademik, ijtimoiy va shaxsiy qiyinchiliklarga (stressorlarga) duch keladilar. Bunday vaziyatlarda shaxsning ruhiy barqarorligini ta'minlovchi va muammolarni hal qilishga yordam beruvchi mexanizm — **coping-xulq-atvor (stressni engib o'tish xulq-atvori)** hisoblanadi.

Muammoning dolzarbligi: Zamonaviy yoshlarning kelajakka oid maqsadlari (hayotiy strategiyalari) ular qiyin vaziyatga tushganda o'zlarini qanday tutishlari (coping) bilan uzviy bog'liq. Ushbu o'zaro bog'liqlikni o'rganish talabalarining ijtimoiy-psixologik moslashuvini yaxshilash va ularni inqirozli holatlardan asrashga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi: Zamonaviy talabalar hayotiy strategiyalarining tiplari va ularning coping-xulq-atvor xususiyatlari o'rtasidagi o'zaro korrelyatsion bog'liqlikni aniqlash hamda tahlil qilish.

Mavzu bo'yicha adabiyotlar sharhi (Literature Review)

Hayotiy strategiyalar muammosi sotsiologiya va psixologiyada K.A.Abulxanova-Slavskaya, yoshlar psixologiyasida esa I.S.Kon kabi olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Abulxanova-Slavskaya yondashuviga ko'ra, hayotiy strategiya shaxsning hayotni tashkil etish qobiliyati bo'lib, uning faollik darajasini ko'rsatadi.

Coping-xulq-atvor tushunchasi fanga dastlab R.Lazarus va S.Folkman tomonidan kiritilgan. Ularning nazariyasiga ko'ra, coping (inglizcha "to cope" – engib o'tish, bardosh berish) — bu shaxsning tashqi yoki ichki talablar bilan bog'liq stressli vaziyatlarni bartaraf etishga qaratilgan ongli harakatlaridir.

O'zbekistonlik psixolog olimlardan G'.B.Shoumarov, E.G'.G'oziyev va V.M.Karimova tadqiqotlarida yoshlar va talabalar psixologiyasining o'ziga xos jihatlari, ularning ijtimoiylashuvi masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, so'nggi yillarda o'zbek olimlari tomonidan talabalarning akademik stress holatlari va ularni bartaraf etish muammolari (masalan, N.S.Salamatova tadqiqotlarida) o'rganilmoqda. Biroq, bevosita hayotiy maqsadlar (strategiyalar) tizimi bilan stressni engish usullarining tizimli bog'liqligi masalasi hamon maxsus tadqiqotlarni talab etmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi (Methods)

Tadqiqot 2025–2026-yillar davomida oliy ta'lim muassasalari talabalari o'rtasida o'tkazildi. Unda jami 120 nafar 1–3-kurs talabalari (65 nafar qiz, 55 nafar o'g'il bola, o'rtacha yoshi 20,4 yosh) ishtirok etdi.

Tadqiqotda quyidagi diagnostika metodikalaridan foydalanildi:

1. **M.Rokiçning “Qadriyatli yo‘nalishlar” metodikasi** (Talabalarning hayotiy maqsad va strategiyalarini aniqlash uchun).
2. **R.Lazarus va S.Folkman tomonidan ishlab chiqilgan “WCC” (Ways of Coping Questionnaire) so‘rovnomasi** (Coping-strategiyalarni aniqlash uchun).
3. **Matematik-statistik tahlil:** Ma'lumotlarni qayta ishlash va o'zaro bog'liqlikni aniqlash uchun SPSS (v.26.0) dasturi yordamida Spirmen rangli korrelyatsiya koeffitsiyenti ($r_{s\$}$) qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari (Results)

O'tkazilgan empirik tadqiqot natijasida talabalar hayotiy strategiyalarining ustuvor yo'nalishlariga ko'ra 3 ta asosiy guruhga ajratildi:

- **Muvaffaqiyatga yo'naltirilgan (Aktiv-ijodiy) strategiya** (45% talabalar): Kasbiy o'sish, yuqori ijtimoiy mavqe va o'z-o'zini rivojlantirishni maqsad qilgan.
- **Moslashuvchan (Passiv-himoya) strategiya** (35% talabalar): Barqarorlik, xavfsizlik va jamiyatdagi tayyor qoliplarga moslashishga intiladi.
- **Vaqtincha-situativ strategiya** (20% talabalar): Aniq uzoq muddatli maqsadlarga ega bo'lmagan, vaziyatga qarab ish tutuvchi guruh.

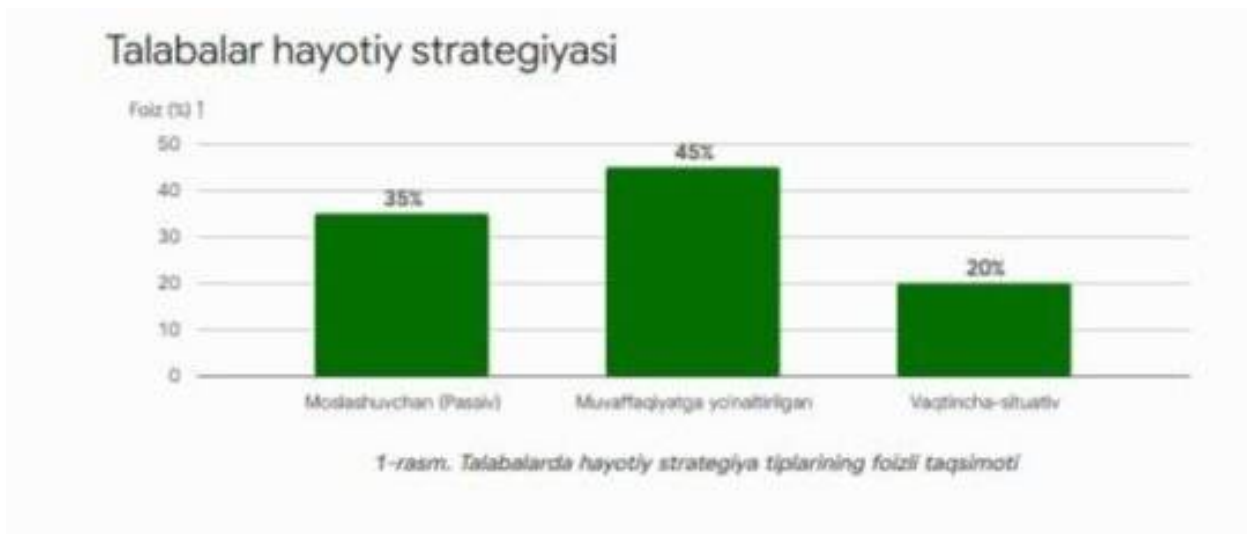
Lazarus metodikasi bo'yicha talabalarning coping-xulq-atvori ko'rsatkichlari tahlil qilinganda quyidagi natijalar qayd etildi (jadvalga qarang):

Talabalarda coping-strategiyalarning namoyon bo'lish darajasi

№	Coping-strategiya turlari	O'rtacha qiymat (ball)	Ustuvorlik darajasi
1	Muammoni hal qilishni rejalashtirish	\$72.4\$	Yuqori
2	Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni qidirish	\$65.8\$	O'rta-yuqori
3	O'z-o'zini nazorat qilish	\$58.2\$	O'rta
4	Mas'uliyatni o'z zimmasiga	\$54.1\$	O'rta

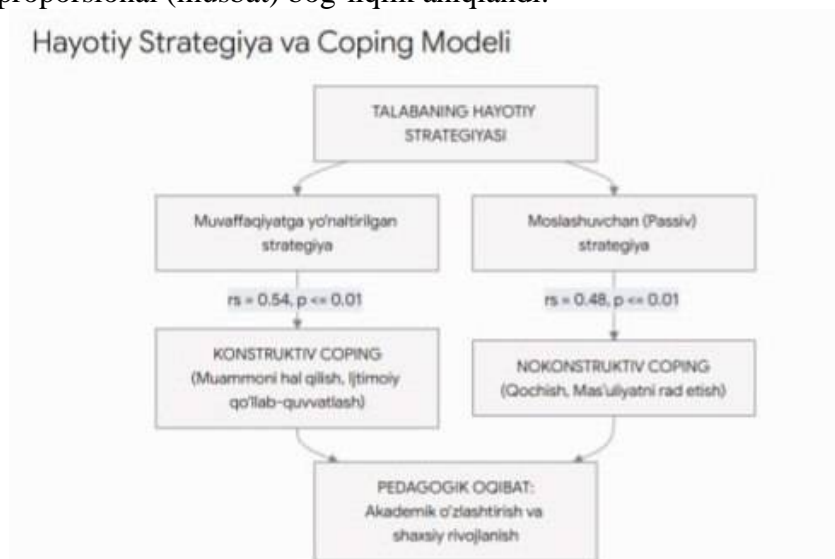
№	Coping-strategiya turlari	O'rtacha qiymat (ball)	Ustuvorlik darajasi
	olish		
5	Qochish (vaziyatdan uzoqlashish)	\$48.5\$	O'rta-past
6	Qarshi harakat qilish (tajovuzkorlik)	\$38.3\$	Past

Hayotiy strategiyalar va coping usullari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun o'tkazilgan korrelyatsion tahlil natijalari muhim qonuniyatlarni ko'rsatdi.

5. Muhokama (Discussion)

Matematik tahlil natijalariga ko'ra, **Muvaffaqiyatga yo'naltirilgan hayotiy strategiya** ko'rsatkichlari bilan "**Muammoni hal qilishni rejalashtirish**" ($r_s = 0.54$, $p \leq 0.01$) hamda "**Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni qidirish**" ($r_s = 0.42$, $p \leq 0.05$) coping-strategiyalari o'rtasida to'g'ri proporsional (musbat) bog'liqlik aniqlandi.

Bu shuni anglatadiki, hayotda aniq maqsad qo'ygan va muvaffaqiyatga intiladigan talabalar stressli vaziyatlarda tushkunlikka tushmaydilar, aksincha:

- Muammoning yechimini rejalashtiradilar;
- Atrofidagilardan (ustozlari, tengdoshlaridan) intellektual va emotsional yordam so‘rashdan tortinmaydilar.

Aksincha, **Moslashuvchan (Passiv) hayotiy strategiya** ko‘rsatkichlari bilan **“Qochish”** ($r_s = 0.48$, $p \leq 0.01$) va **“Mas’uliyatni rad etish”** coping-strategiyalari o‘rtasida ahamiyatli musbat bog‘liqlik topildi. Hayotda faqat xavfsizlik va tayyor sharoitga moslashishni xohlaydigan talabalar qiyinchilik tug‘ilganda muammodan qochish, imtihon yoki topshiriqlarni kechiktirish (prokrastinatsiya) yoki muammoni tan olmaslikka moyil bo‘ladilar.

Xulosa o‘rnida: Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, talabalarning hayotiy strategiyalari ularning stressga chidamlilik darajasini belgilab beradi. Shaxsning faol hayotiy pozitsiyasi konstruktiv (ijobiy) coping-xulq-atvorni shakllantiruvchi psixologik poydevordir.

Xulosa (Conclusion)

O‘tkazilgan ilmiy tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Zamonaviy talabalar hayotiy strategiyalari ularning kelajakka bo‘lgan munosabati va qadriyatlar tizimiga ko‘ra tabaqalashgan (Aktiv, passiv va situativ).
2. Oliy ta’lim muhitidagi stressorlarni engib o‘tishda talabalarning hayotiy strategiyalari yetakchi o‘rin tutadi. Aktiv strategiyaga ega talabalar muammoni rejalashtirib hal qilsa, passiv guruh subyektlari qochish reaksiyasini namoyon etadi.
3. Universitetlar qoshidagi psixologik xizmat ko‘rsatish markazlarida talabalar bilan ishlashda faqatgina stressni kamaytirish mashqlarini emas, balki ularda **maqsad qo‘yish (taym-menejment va hayotiy loyihalash)** ko‘nikmalarini rivojlantirish lozim. Chunki hayotiy maqsadning aniqligi avtomatik ravishda ijobiy coping mexanizmlarini ishga tushiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati (References)

1. Abulxanova-Slavskaya K. A. Strategiya jizni. – M.: Misl, 1991. – 299 s.
2. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. – Springer publishing company, 1984.
3. g‘oziyev E. g‘. Ontogenez psixologiyasi. – T.: Noshir, 2010. – 360 b.
4. Karimova V. M. Ijtimoiy psixologiya. – T.: Fan va texnologiya, 2012. – 172 b.
5. Salamatova N. S. Talabalarda akademik stress va uni bartaraf etishning psixologik xususiyatlari // Psixologiya jurnali. – Toshkent, 2023. – №3. – B. 45-51.

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qator muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qator sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].